
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXII (1)

SECTIO E

2007

Katedra Agrometeorologii Akademii Rolniczej w Lublinie,
Akademicka 15, 20-950 Lublin, Poland

JÓZEF KOŁODZIEJ

Prof. dr Włodzimierz Gustaw Zinkiewicz
1904–1972

Prof. Dr Włodzimierz Gustaw Zinkiewicz, 1904–1972



Prof. dr Włodzimierz Gustaw Zinkiewicz
Nauczyciel, wychowawca młodzieży akademickiej, ceniony meteorolog, klimatolog
i agrometeorolog polski, organizator i pierwszy kierownik Katedry Meteorologii Wydziału
Rolniczego Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie

19 października 2004 r. w siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego (pałac Czartoryskich przy placu Litewskim) w Lublinie odbyła się sesja poświęcona pamięci prof. dr. Włodzimierza Zinkiewicza, wybitnego polskiego meteorologa, klimatologa i agrometeorologa – w 100. rocznicę Jego urodzin. Sesja została zorganizowana z inicjatywy Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, Wydziału V Nauk o Ziemi i Nauk Górniczych Lubelskiego Towarzystwa Naukowego oraz Zakładu Meteorolo-

logii i Klimatologii UMCS i Katedry Agrometeorologii Akademii Rolniczej w Lublinie. Podczas sesji referaty wygłosili: prof. Wojciech Warakomski, mówiący o Profesorze jako o uczonym i wychowawcy młodzieży oraz prof. Józef Kołodziej, który prezentował Jego zasługi jako twórcy ośrodka agrometeorologii lubelskiej. Dr Andrzej Zinkiewicz w wystąpieniu „Wspomnienie o moim ojcu” podał wiele nieznanych dotychczas faktów z życia Profesora. W sesji uczestniczyło około 80 osób – wśród nich dawni współpracownicy z UMCS i AR, uczniowie gimnazjum puławskiego, studenci UMCS oraz wiele osób zaprzyjaźnionych z Profesorem i Jego Rodziną. Na spotkanie przybył prof. dr Tadeusz Baszyński, uczeń Profesora z tajnych kompletów puławskiego gimnazjum, były rektor UMCS. Sesję zakończyło spotkanie towarzyskie z udziałem rodziny Zinkiewiczów, podczas którego niezwykle serdecznie wspomniano Profesora.

Życie prof. W. G. Zinkiewicza było bardzo urozmaicone, a jego działalność koncentrowała się w trzech miastach: we Lwowie, Puławach i Lublinie. W każdym z tych miast Włodzimierz Zinkiewicz prowadził odrębną działalność naukową i dydaktyczną.

OKRES LWOWSKI

Prof. dr Włodzimierz Gustaw Zinkiewicz urodził się 17 września 1904 r. we Lwowie. Jego rodzicami byli Bronisława z Wysockich i Józef Zinkiewicz, pracownik dyrekcji PKP we Lwowie. Był wnukiem powstańca z 1863 r., Karola Wysockiego. We Lwowie upłynęła jego młodość i pierwsze lata pracy zawodowej. Tu w 1922 r., po ukończeniu XI Gimnazjum im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich, otrzymał świadectwo dojrzałości. Wszelkstronnie uzdolniony, obdarzony absolutnym słuchem muzycznym i umiejętnościami plastycznymi, rozpoczął studia architektoniczne na Politechnice Lwowskiej. Po dwóch latach pomyślnie przebiegających studiów zmienił jednak kierunek zainteresowań. Po latach powiedział: „Zainteresowanie określoną dziedziną wiedzy rodzi się często nieoczekiwanie. Gdyby nie jeden z wykładów Romera...” [za Warakomskim 1992]. Zafascynowała go osobowość prof. Eugeniusza Romera, nazwanego później geografem XX w., a szczególnie jego erudycja, nowatorstwo w badaniach geograficznych, pracowitość, wysoka kultura osobista i duma z przynależności do narodu polskiego. Rozpoczął zatem studia na Uniwersytecie Jana Kazimierza [Warakomski 1992]. Napotkał tu tej miary uczonych, co Henryk Arctowski, Jan Czekanowski, Marcin Ernst, Benedykt Fuliński, Stanisław Kulczyński, Julian Tokarski, August Zierhoffer i wielu innych. Studentów geografii Uniwersytetu Jana Kazimierza szczególnie przyciągało powstałe w roku 1926 Towarzystwo Geograficzne, obejmujące zasięgiem swej działalności cały kraj. Jednym z czynnie działających wówczas członków Towarzystwa był znany meteorolog i badacz Antarktydy, kierownik Instytutu Geofizyki i Meteorologii Uniwersytetu Jana Kazimierza, Holender z pochodzenia, z wyboru Polak (spolszczył nawet swoje nazwisko) – prof. Henryk Arctowski. W tym właśnie Instytucie Włodzimierz Zinkiewicz odbywał specjalizację z zakresu klimatologii. Jednocześnie pracował przy obsłudze obserwatorium magnetyzmu ziemskiego w Janowie obok Lwowa i przy pomiarach sejsmicznych w okolicach Stryja. Będąc studentem, brał ponadto czynny udział w badaniach geofizycznych i geochemicznych karpaccich złóż ropy naftowej. Szczególnie interesował go wysunięty przez prof. Arctowskiego problem migracji ropy naftowej. Pracę magisterską wykonywał pod kierunkiem wspomnianego Profesora na temat wahań ciśnienia atmosferycznego w Europie w latach 1910–1919, którą obronił 31 stycznia 1931 r., uzyskując

dypłom magistra filozofii w zakresie geografii. Już jako student i zaraz po ukończeniu studiów (1930–1932) pracował jako asystent wolontariusz w Zakładzie Geofizyki i Meteorologii macierzystego Uniwersytetu, poznając smak badań geofizycznych.

Po otrzymaniu dyplomu Włodzimierz Zinkiewicz odbył półroczną, bezpłatną praktykę nauczycielską w I Państwowym Gimnazjum we Lwowie, a następnie – z powodu braku etatów naukowych w lwowskiej uczelni – zdecydował się na pracę w II Państwowym Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Samborze (pracował tu krótko – od 7 kwietnia do 30 czerwca 1932 r.). Już w pierwszych miesiącach pracy w tym Gimnazjum, zwyżajem galicyjskich profesorów szkół średnich, w sprawozdaniu dyrekcji za rok szkolny 1931/32 zamieścił pierwszą swoją pracę popularnonaukową pt. „O metodach przewidywania pogody”. W następnym roku szkolnym powrócił do Lwowa i jako nauczyciel kontraktowy podjął pracę w X Państwowym Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza.

Pracując w szkolnictwie średnim, Włodzimierz Zinkiewicz równocześnie utrzymywał stałe kontakty z Uniwersytetem oraz należał do komitetu redakcyjnego miesięcznika popularnonaukowego „Z bliska i z daleka”, przeznaczanego dla młodzieży szkół średnich i wydawanego we Lwowie od roku 1933 aż do wybuchu II wojny światowej. Był autorem licznych artykułów, a także projektantem strony tytułowej pisma. Był także współautorem podręcznika geografii dla klasy VII szkoły powszechnej pt. „Jak pracujemy w Polsce” (Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych we Lwowie).

OKRES PUŁAWSKI

Z takimi osiągnięciami i tak przygotowany do pracy w zawodzie nauczycielskim w styczniu 1934 r. Włodzimierz Zinkiewicz przybył do Puław, by tu od 1 lutego tego roku objąć stanowisko nauczyciela geografii w Państwowym Gimnazjum im. A. Czartoryskiego. Stanowisko to objął po prof. Aleksandrze Kosibie, także Galicjaku (urodzonym w Libuszy koło Biecza), słynnym już wówczas polarniku (po wojnie twórcy wrocławskiej szkoły klimatologów polskich), by przepracować tu prawie dwadzieścia lat.

W Puławach bez reszty oddał się pracy pedagogicznej i szybko zdobył sympatię uczniów, grona nauczycielskiego i rodziców oraz uznanie władz szkolnych. W budynku szkolnym urządził nowoczesną, jak na owe czasy, pracownię geograficzną z tzw. ołtarzem geograficznym, założył koło krajoznawcze, był organizatorem wzorowych wycieczek krajoznawczych, które budziły entuzjazm młodzieży. W Gimnazjum utworzył ponadto szkolne muzeum regionalne, do którego uczniowie znosili eksponaty z całego powiatu, m.in. urny, monety i ozdoby z wykopalisk archeologicznych w lesie Stockim i innych miejscowościach. Gromadził też stroje ludowe, narzędzia pracy, pisanki, wycinanki itp. Spowodował, iż na terenie ogrodu gimnazjalnego postawiono zegar słoneczny, wykonany według Jego projektu.

W Puławach bliżej poznał swojego poprzednika – Aleksandra Kosibę, który po powrocie z wyprawy na Grenlandię w 1935 r., krótko przebywał w mieście i był gościem tutejszego Gimnazjum. Z jego poręki i za jego namową Włodzimierz Zinkiewicz utworzył puławski samodzielny oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (PTK) i został jego pierwszym prezesem. Z właściwą sobie energią natychmiast przystąpił do działań, których efektem miało być przywrócenie pierwotnego stanu i funkcji zabytków puławskich, a szczególnie Domku Gotyckiego i Świątyni Sybilli. W rezultacie tych poczynań w odnowionym Domku Gotyckim ponownie zorganizowano Muzeum Regionalne, w którym zgromadzono eksponaty dotyczące historii Polski, archeologii i etnografii.

Poza Profesorem ogromne zasługi na tym polu położyli inni członkowie Towarzystwa, a szczególnie Stanisław i Stefania Minkiewiczowie. Stanisław Minkiewicz, pracownik naukowy PINGW w Puławach, został społecznym kustoszem puławskiego Muzeum PTK.

W 1939 r. tuż przed wojną, Włodzimierz Zinkiewicz zdążył wydać przewodnik „Puławy i okolice”, który ukazał się nakładem oddziału PTK w liczbie 2 tys. egzemplarzy. Jak czytamy we wspomnieniach uczniów: „Książka naszego nauczyciela wywarła spory wpływ na kształtowanie zainteresowań i poglądów młodzieży. Czytano ją nawet w okresie okupacji na tajnych kompletach”. Profesor nie mógł przewidzieć, iż jedno użyte w przewodniku określenie dotyczące wojny radziecko-polskiej w latach 1918–1920 przysporzy mu za kilka lat, w zmienionej rzeczywistości politycznej, sporo kłopotów. Zatem dzięki swoim poczynaniom w krótkim czasie – jak wspomniano – Profesor zdobył uznanie i szacunek mieszkańców Puław.

Wybuch wojny i okupacja niemiecka zmieniły radykalnie warunki życia w całym kraju. Wydano między innymi surowy zakaz nauczania w szkołach średnich, a nawet udzielania lekcji prywatnych, co było bezpośrednim powodem rozwijania się tajnego nauczania. Wielką aktywność w tej dziedzinie wykazał wówczas Włodzimierz Zinkiewicz, który – realizując polecenia Tajnej Organizacji Nauczycielskiej – zorganizował pełną utajnioną szkołę średnią w Puławach: I–IV klasy gimnazjalne i I–II klasy licealne typu humanistycznego oraz matematyczno-przyrodniczego. W szkole tej zachowano podział na klasy liczące po 22–25 uczniów. Z uwagi na groźące niebezpieczeństwo klasy dzielono na małe komplety, liczące 4–6 osób. Zajęcia prowadzono w domach prywatnych, najczęściej nauczycielskich, a do przechowywania całej dokumentacji szkoły służyła Włodzimierzowi Zinkiewiczowi skrytka we własnym domu. Ze względu na konieczność zachowania całkowitej konspiracji nie wydawano pisemnych świadectw, a o postępach w nauce informowano ustnie, zarówno rodziców, jak i uczącą się młodzież. Komisja egzaminacyjna składała się z pedagogów nauczających w Puławach, zgodnie bowiem z zaleceniami podziemnego kierownictwa takie uprawnienia przysługiwały tylko tym ośrodkom, które posiadały je przed wybuchem wojny. Na czele Komisji stanął Włodzimierz Zinkiewicz, który niezależnie od sprawowanej funkcji prowadził lekcje z geografii, geologii i zagadnień życia współczesnego. Zatrudniony był jednocześnie jako nauczyciel w szkołach zawodowych, w których Niemcy pozwalali uczyć niektórych przedmiotów. Była to Szkoła Handlowa oraz Rękodzielnicza Szkoła Krawiecka; obydwie miały w pewnym sensie charakter elementarny. Dla nauczycieli nie był jednak ważny oficjalny charakter tych szkół, lecz sam fakt ich istnienia, gdyż pod pozorem realizowania programu narzuconego przez władze okupacyjne szeroko prowadzono w nich tajne nauczanie przedmiotów zabronionych, a więc języka polskiego, historii oraz geografii.

Warto wspomnieć, iż w Puławach powstała tzw. trójka oświatowa, której obszarem działania był cały powiat puławski. W jej skład weszli: inspektor szkolny Mateusz Pater jako przewodniczący oraz dyrektor gimnazjum i liceum puławskiego Włodzimierz Zinkiewicz i nauczyciel szkoły podstawowej Anatol Jamiński jako członkowie.

Zasługą ofiarnej i niezmordowanej pracy dyrektora Zinkiewicza było nie tylko przygotowanie 540 uczniów z powiatu puławskiego do dalszej nauki w normalnych warunkach po wyzwoleniu, ale i to, że praca ta była zarazem walką z okupantem, i to o wielką stawkę, bo o serca i umysły młodzieży polskiej. O tragicznych latach wojny i o działalności Profesora w tym czasie tak pisze ówczesny uczeń tajnego gimnazjum, prof. Tadeusz Baszyński:

„Moje okupacyjne losy i odległość miejsca zamieszkania od Puław sprawiły, że jako nieformalny uczeń szkoły nie tylko nie znałem jej byłej siedziby, ale także jej zakonspirowanych

uczniów. Kontakt ze szkołą znaczyła więc duchowa z nielicznym gronem profesorów, realizujących swe posłannictwo w warunkach zagrożenia życia. Były to dla mnie lata szczególnego rodzaju studiów zaocznych: bez zjazdów, konsultacji, a nawet prac kontrolnych. Co kilka miesięcy, odmierzających czas potrzebny na przygotowanie materiału z poszczególnych klas, przyjeżdżałem do Puław i w niewielkim pokoiku w domu prof. Zinkiewicza przy ul. Kruka przystępowałem do egzaminów. Trwały one zwykle dwa dni. Odbywały się często także w sąsiednich domach (profesorów: Boskiej, Kaczorowskiego i Szymańskiego). Były to egzaminy jak gdyby na kredyt, bez świadectw czy jakichkolwiek zaświadczeń. Nikt z nas poddających weryfikacji wiadomości uzyskane w samodzielnej pracy nie miał wątpliwości, że zostaną one uznane w przyszłości. A zresztą nie to było wówczas najważniejsze” [Karman i Karman 1987, Warakomski 1992].

Jakby tych niebezpiecznych wysiłków nie było dosyć, nie bacząc na grożące represje, Profesor wespół z dwoma kolegami Lucjanem Kaznowskim i Stanisławem Minkiewiczem, prawdopodobnie pod przewodnictwem Stanisława Baca, współorganizował konspiracyjne studium wyższe przy Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Włodzimierz Zinkiewicz wykładał tam meteorologię rolniczą, a wykładowcami innych przedmiotów byli ówczesni pracownicy naukowcy Instytutu, późniejsi profesorowie UMCS, w tym prof. dr Stanisław Bac (współtwórca UMCS). Studium to funkcjonowało krótko, natomiast tajne nauczanie w zakresie gimnazjum i liceum ogólnokształcącego prowadzono aż do wyparcia Niemców z Puław.

Wyrazem uznania dla pracy bohaterskiego nauczycielstwa polskiego w tajnym nauczaniu była wypowiedź rektora nowo powstałego UMCS, prof. dr. Henryka Raabego, 14 stycznia 1945 r. w czasie inauguracji pierwszego roku akademickiego w Lublinie:

„[...] młodzież, która przeszła w tajnym nauczaniu szkołę średnią, bądź częściowo uniwersytet, ma dobre przygotowanie. I winien tu jestem oddać hołd głęboki bohaterstwu i ofiarności naszych kolegów nauczycieli szkół średnich i profesorów uczelni wyższych, którzy w najtrudniejszych warunkach niewoli, z lekceważeniem własnego życia i bytu zorganizowali wielką sieć szkolną w Polsce, służąc niezłomnie zadaniu utrzymania kultury narodu i wierząc dumnie, że nic jej złamać nie będzie zdolne. Pamięć o Ich wysiłkach i ofiarach pozostanie na zawsze wśród nas i przyszlých pokoleń, i podkreślona tu być winna” [Karman i Karman 1987; Warakomski 1992].

Warto podkreślić, iż Polska była jednym z nielicznych państw w Europie, które zdobyły się na zorganizowanie tajnego nauczania, a Lubelszczyzna miała najlepiej zorganizowane tajne nauczanie na terenie Generalnej Guberni, z kolei ośrodek puławski na tym obszarze świecił przykładem. Rząd Londyński wysoko ocenił działalność Profesora, w czasie okupacji awansując go ze stopnia szeregowca z cenzusem do stopnia podporucznika, a następnie porucznika WP (co należało do rzadkości) oraz nadając mu Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami i czterokrotnie Medal Wojska Polskiego. Po wojnie wyróżniono go ponadto Krzyżem Armii Krajowej.

25 lipca 1944 r., po huraganowym ataku artyleryjskim, wojska polskie i radzieckie wyzwoliły Puławy. Wkrótce, 16 sierpnia, Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego zwróciło się do Włodzimierza Zinkiewicza z prośbą o uruchomienie oficjalnie niefunkcjonującego państwowego gimnazjum i liceum koedukacyjnego w Puławach. W tym samym miesiącu Profesor złożył plan organizacji nowego roku szkolnego, jednakże jego realizacja rozpoczęła się później i w innym miejscu, ponieważ miejscowe władze wojskowe zarządziły 8 września ewakuację ludności Puław; dyrektor Zinkiewicz wraz z kilkoma profesorami wyjechał do Baranowa nad Wieprzem i tam zorganizował 4-letnie gimnazjum ogólnokształcące. Nauka w nowym gimnazjum rozpoczęła się 19 września 1944 r. i trwała do 31 stycznia 1945 r. Gimnazjum liczyło wówczas pięć oddziałów, w których naukę pobierało 150 uczniów i uczennic. Po odwołaniu ewakuacji W. Zinkiewicz przeniósł gimnazjum z powrotem do Puław, organizując tu pracę w drugim półroczu.

Należy odnotować fakt, iż zorganizowaną w roku 1946 pierwszą po wojnie maturę w puławskim gimnazjum zdawało 12 osób, a z trzech roczników maturzystów z lat 1945–1948 około 14% wybrało jako kierunek studiów geografię oraz geologię i dostało się na studia. Po latach jedna z uczennic Profesora, A. Treger, dała temu wyraz we wspomnieniu pośmiertnym, które było pięknym hołdem złożonym swemu nauczycielowi:

„Grono wychowanków Liceum i Gimnazjum im. A. Czartoryskiego w Puławach z lat 1944/1952 nigdy nie zapomni lekcji geografii, które w tamtym okresie prowadził Profesor Włodzimierz Zinkiewicz. Tych godzin nie sposób zapomnieć. Uczyliśmy się na nich nie tylko geografii kraju i świata, ale też szacunku dla pracy człowieka i miłości dla rodzinnego kraju. Bo jakże często Profesor począwszy mówić na lekcji o jakimś regionie czy kraju, kończył temat informacją o jego ludziach, stosunku do człowieka i jego postaw” [Karman i Karman 1987, Warakowski 1992].

Po wojnie Włodzimierz Zinkiewicz wznowił też działalność społeczną. W kwietniu 1947 r. powierzono mu kierownictwo Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Puławach, które po okresie okupacji znów podjęło działalność. W ramach tej działalności po raz wtóry zajął się reaktywowaniem zdewastowanego Muzeum Czartoryskich.

W 1946 r. Profesor przyjął proponowany mu przez władze nowo powstałego UMCS w Lublinie oraz prof. Adama Malickiego, starszego kolegi z okresu studiów we Lwowie, etat adiunkta w Katedrze Geografii Fizycznej. Rozpoczął wówczas prowadzenie zajęć dydaktycznych z meteorologii i klimatologii na sekcji geograficznej, nie przerywając pracy w puławskim Gimnazjum. Przejął również po profesorze Stanisławie Bacu, który przeniósł się do organizowanego od podstaw ośrodka naukowego we Wrocławiu, nauczanie meteorologii na Wydziale Rolnym. Równocześnie rozwijał działalność naukową i w lipcu 1947 r. uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych. W 1952 r. ostatecznie rozstał się z pracą w szkolnictwie średnim w Puławach i wraz z rodziną przeniósł się do Lublina.

OKRES LUBELSKI

Działalność Profesora w nowo powstałym UMCS zaowocowała awansami i tytułami: zastępcy profesora (1952), docenta (1954) i profesora nadzwyczajnego (1960). W ciągu zaledwie kilku lat stworzył od podstaw najpierw pracownię meteorologii, przekształconą później w Zakład Meteorologii i Klimatologii, a następnie pierwszą w Lublinie Katedrę Meteorologii i Klimatologii, funkcjonującą (po różnych zmianach) do dziś pod pierwotną nazwą Zakładu Meteorologii i Klimatologii. Niezależnie od tego powołał Obserwatorium Meteorologiczne, trzecie w Polsce po Uniwersytecie Warszawskim i Wrocławskim, działające do dzisiaj.

Kierowana przez Profesora nowo utworzona Katedra Meteorologii i Klimatologii rozpoczęła współpracę z szeregiem instytucji i placówek naukowych w Polsce, wśród nich z Polskim Towarzystwem Balneoklimatycznym w Poznaniu, Instytutem Medycyny Pracy i Higieny Wsi w Lublinie, Instytutem Hydrologiczno-Meteorologicznym w Warszawie i innymi tego rodzaju ośrodkami pracy twórczej, w wyniku czego powstało wiele oryginalnych opracowań naukowych.

W 1956 r. prof. Włodzimierz Zinkiewicz przyjął propozycję prof. Bohdana Dobrzańskiego – rektora ówczesnej Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie i zorganizował w tej uczelni Katedrę Meteorologii, którą kierował, nie przerywając pracy w UMCS, do 1962 r.

Wielką zasługą Profesora było uruchomienie w 1964 r. w UMCS specjalizacji z zakresu klimatologii, wówczas trzeciej w Polsce (po działającej już we Wrocławiu i w Warszawie). Do dziś co roku kończy ją kilkunastoosobowa grupa absolwentów.

Sprawując funkcje nauczyciela akademickiego, nie zapomniał o kształceniu młodzieży na poziomie średnim i współpracował w tym zakresie z Kuratorem Oświaty w Lublinie. W wyniku tej współpracy w 1966 r. powołał do życia tzw. oświatowy eksperyment lubelski. W jego ramach organizował i prowadził konferencje oraz wykłady dla nauczycieli szkół podstawowych i średnich, a także przyczynił się do utworzenia 18 szkolnych stacji meteorologicznych. Z uzyskanych tą drogą obserwacji i badań korzystało wiele lubelskich przedsiębiorstw przemysłowych, m.in. Lubelskie Zjednoczenie Przemysłu Cukrowniczego, Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych, Urząd Poczty i sądy w Lublinie.

Zasadniczą działalnością Profesora była jednak praca naukowa i w tej dziedzinie uzyskał wymierne efekty. W pierwszym okresie pracy w Lublinie zajął się możliwością odtwarzania klimatu na podstawie pomiarów i oceny corocznych przyrostów słoju niektórych drzew Lubelszczyzny. Na podstawie badań, opisanych i zawartych w pracy doktorskiej, doszedł do wniosku, iż można tą drogą, z dużą dozą prawdopodobieństwa, prześledzić wahania klimatu w dłuższych odcinkach czasowych. Inaczej mówiąc, ścięty pień kilkudziesięcioletniego, a może kilkusetletniego drzewa stanowił miał otwartą księgę, kronikę zdarzeń meteorologicznych, z której można odczytać interesującą nas informację. Rozprawę na ten temat wysoko ocenił prof. Eugeniusz Romer. Do skarbcza nauki polskiej przeszły także późniejsze badania prowadzone przez Włodzimierza Zinkiewicza dotyczące warunków klimatycznych i mikroklimatycznych obszaru objętego epidemią leptospirozy (gorączki błotnej) w okolicy Tomaszowa Lubelskiego. Badania te stanowią rzadki i ciekawy przypadek właściwego uchwycenia związku pomiędzy warunkami atmosferycznymi a pojawieniem się i rozwojem niebezpiecznych chorób. Wyniki zespołu badawczego Profesora zostały opublikowane w renomowanych czasopismach naukowych, w kraju i za granicą, w tym w odległym Tunisie, i zyskały szerokie uznanie zarówno wśród klimatologów, jak i w świecie lekarskim, przyczyniły się też do opanowania tej choroby w kraju.

Inne opracowania Profesora, opublikowane w 1970 r., traktują o wpływie środowiska geograficznego na występowanie astmy oskrzelowej u dzieci z województwa lubelskiego. Niewątpliwie badania te należą do prekursorskich w naszym kraju. Profesor był także jednym z pierwszych badaczy zajmujących się zanieczyszczeniem powietrza w Polsce (1950). Zasadniczym jednak tematem jego badań był szeroko rozumiany klimat Polski i regionu lubelskiego, czyli problematyka uznawana za stricte klimatologiczną, którą – ze względu na znaczenie w rolnictwie – można zakwalifikować także do grupy prac agroklimatycznych. Do szczególnie cennych z tego zakresu należą publikacje: *Zarys klimatu Lublina*, przygotowana wspólnie z prof. W. Warakomskim i *Atlas klimatyczny województwa lubelskiego*, tym razem opracowana z synem, dr. Andrzejem Zinkiewiczem.

Profesor planował również podjęcie szerokich badań nad wpływem warunków meteorologicznych na wzrost, rozwój i plonowanie roślin uprawnych. Mając to na uwadze, zorganizował kilka stacji meteorologicznych w Rolniczych Zakładach Doświadczalnych ówczesnej Wyższej Szkoły Rolniczej. Pierwsza powstała w Felinie (1 stycznia 1951 r.), następne z jego inspiracji w Elizówce (od 1 stycznia 1963 r.), Uhrusku (od 1 stycznia 1963 r.), a także w Czesławicach (od 1 stycznia 1963 r.). Od władz uczelni Profesor otrzymał w Felinie 1,4 ha gruntu, na którym zamierzał urządzić tzw. pola ustalone pomysłu prof. Stanisława Baca. Niestety, w roku 1961 wyszło zarządzenie ministerialne wprowadzające zakaz pracy profesorów w dwóch uczelniach równocześnie. Profesor spośród dwóch uczelni, w których pracował, wybrał oczywiście UMCS, a na jego miejsce w WSR z puławskiego IUNG-u przeszedł prof. Henryk Mitosek, który kontynuował dzieło rozpoczęte przez prof. Zinkiewicza.

Działalność naukową Profesora ułatwiały nawiązane przez Niego szerokie kontakty z klimatologami polskimi, o czym wspomniano poprzednio, oraz z klimatologami czeskimi i węgierskimi, do których wyjeżdżał z referatami i przyjmował ich przedstawicieli w Lublinie.

Zdolności organizacyjne oraz umiejętność kierowania dużymi zespołami ludzkimi powodowały, iż Profesor był wybierany lub powoływany do pełnienia różnych funkcji. Był dziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMCS (w latach 1954–1958 i 1960–1962), brał czynny udział jako przewodniczący lub członek w pracach wielu komisji senackich, a zaproszony do wygłoszenia wykładu inauguracyjnego wywiązał się z tego zadania w sposób doskonały [Warakomski 1992].

Profesor doceniał też znaczenie kształcenia nowej kadry. Wypromował w sumie około 100 magistrów i – co może ważniejsze – 6 doktorów. A trzeba przypomnieć, że były to lata, kiedy nie we wszystkich zakładach młodzi ludzie mogli liczyć na w miarę szybki awans. Te zasługi Profesora doceniali i podkreślali nawet ludzie odnoszący się w pewnym okresie z rezerwą do powstałej w Lublinie Katedry Meteorologii i Klimatologii, co później, na szczęście, uległo korzystnej zmianie. Spośród współpracowników Profesora habilitowało się pięciu, wszyscy oni później uzyskali tytuły profesorskie, a wśród nich i piszący niniejsze wspomnienie. Jako kierownik katedry prof. Włodzimierz Zinkiewicz lubił załatwiać wszystkie sprawy w sposób prosty i oficjalny, a nie poprzez tzw. układy personalne. U pracowników cenił uczciwość, sumienność w wykonaniu obowiązków i przejawy samodzielności naukowej. Doktoraty nie były prowadzone za rękę, jako Promotor nie ingerował zbyt w realizowane przez doktoranta własne zainteresowania naukowe i pomysły. Brał też udział, jako recenzent, w przewodach doktorskich i habilitacyjnych przeprowadzanych w różnych ośrodkach naukowych kraju.

Wiele cennego czasu poświęcał popularyzacji wiedzy i organizacji życia naukowego w Lublinie. Założył Oddział Polskiego Towarzystwa Geofizycznego i przez 10 lat był jego przewodniczącym. Przez wiele lat był też sekretarzem III Wydziału Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Przynależność do obu towarzystw traktował bardzo poważnie, próbował w ich działalność wprowadzić nawet atmosferę rodzinną, o czym świadczy chociażby to, iż na ważniejsze posiedzenia naukowe przychodził wraz z małżonką. W wystąpieniach publicznych nie bał się mocnych sformułowań. Wychowany we Lwowie, w tradycji „Sokoła” i prawdopodobnie ZHP, był człowiekiem prawym, uczciwym, na którym można było polegać jak na Zawiszy. Był ponadto członkiem Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Szczególnie wiele czasu i wysiłku poświęcił Towarzystwu Wiedzy Powszechnej, w uznaniu czego w roku 1958 powołano Go do Rady Naukowej przy Zarządzie Głównym tego Towarzystwa.

W lubelskim ośrodku akademickim Profesor był cenionym nauczycielem, zaliczanym przez studentów do grona najlepszych wykładowców. Słuchało się go z uwagą i przyjemnością, mówił piękną polszczyzną, chociaż już bez charakterystycznego akcentu lwowskiego, który utracił z powodu długiej bytności na Lubelszczyźnie – zawsze kompetentny, wyczuwało się w nim intelektualistę. Jego wypowiedzi i sądy były związane nie tylko z wykładanym przedmiotem, lecz także nawiązywały do spraw życiowych i światopoglądowych, pozostawały na długo w pamięci i zachęcały do samodzielnych przemyśleń. Opinię tę podzielali nawet ci studenci, którzy mieli inne niż Profesor poglądy na życie,

dydaktykę i naukę. Niektóre z poruszanych przez niego zagadnień dotyczyły kosmogonii, czasu, stawiającej wówczas pierwsze kroki kosmonautyki, a w zakresie klimatologii – znaczenia gór w klimacie danego rejonu oraz fenologii. Warto też przypomnieć, iż Profesor przy każdej okazji zwracał uwagę na szkodliwość palenia tytoniu, na złe skutki zbyt dużych ilości nawozów sztucznych, na w perspektywie niekorzystny wpływ powstających wówczas Zakładów Azotowych w Puławach na jakość powietrza i puławskie lasy – wreszcie na ogromnie ważną rolę warstwy ozonowej w atmosferze. Mówił o tym znacznie wcześniej, niż potwierdziły to badania i powszechnie znane dziś fakty [Warakomski 1992].

Dla nas, Jego uczniów, Profesor pozostanie wzorem nauczyciela akademickiego, a Jego sposoby postępowania z młodzieżą akademicką oraz kadrą naukowo-dydaktyczną i techniczną są inspiracją w naszej codziennej działalności badawczej i dydaktyczno-wychowawczej.

Wspomnienie to zakończę ciągle aktualnymi słowami prof. Wojciecha Warakomskiego, który w roku 1992, w 30-lecie śmierci Profesora, pisał:

„Chcę przypomnieć postać człowieka, którego wielu z nas serdecznie wspomina. Jego osobowość i sylwetka jako Polaka, pedagoga i uczonego, uformowana w okresie międzywojennym we Lwowie i potwierdzona niezwykle skromnym, pracowitym i uczciwym życiem, zasługuje na przypomnienie szczególnie obecnie – w dobie kryzysu oświaty i nauki nie tylko w sferze materialnej, lecz także w sferze postaw obywatelskich [...] Niechaj to wspomnienie świadczy, że po pracowitym i twórczym życiu nie wszystko umiera z człowiekiem, lecz pozostają po nim trwałe ślady” [Warakomski 1992].

Prof. dr Włodzimierz Zinkiewicz zmarł 9 maja 1972 r., przeżywszy niespełna 68 lat. Został pochowany na cmentarzu katolickim przy ul. Lipowej (kw. 30A, rząd XXIII, gr. 28).

PIŚMIENNICTWO

- Gądor J., 1978. Czterdzieści lat Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Puławach (1935–1975), *Studia Puławskie*, Puławy.
- Karman W., Karman D., 1987. Życie i działalność naukowo-dydaktyczna prekursorów polskiej agrometeorologii – Prof. dr Włodzimierz Zinkiewicz (1904–1972). Maszynopis pracy magisterskiej nr 83, wykonanej w Katedrze Agrometeorologii AR w Lublinie, pod kier. prof. dr. hab. Józefa Kołodzieja.
- Karaś R., 1979. *Tajemnice prowincji*. Warszawa.
- Konty-Zadurowa Z., [red.]. 1980. Liceum Ogólnokształcące im. A. J. Czartoryskiego w Puławach w latach 1916–1976, Wypowiedzi o W. Zinkiewicz: T. Baszyńskiego, W. Węgorka i S. Zadury w rozdziale *Wspomnienia wychowanków i absolwentów Liceum*. Puławy.
- Malicki A., 1973. Włodzimierz Zinkiewicz 17 IX 1904 – 9 V 1972. *Czas. Geograf. Kronika*, 3/4.
- Michna E., 1973. Włodzimierz Zinkiewicz 1904–1972 (wspomnienia pośmiertne). *Przegl. Geograf.*, 2.
- Michna E., 1973. Profesor dr Włodzimierz Zinkiewicz. *Przegl. Geofiz.*, 1/2.
- Treger A., 1972. Odszedł znakomity pedagog, *Kurier Lubelski* z 14 maja, Lublin.
- Warakomski W. 1992. Wspomnienie o życiu i działalności profesora dr Włodzimierza Zinkiewicza (w XX rocznicę śmierci), *Folia Soc. Scient. Lub. Geografia*, 33, 1/2.
- Zinkiewicz W., 1970. Wspomnienia o tajnym nauczaniu, *Kamena* z 25 października, nr 22, Lublin.

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PUBLIKACJI PROF. WŁODZIMIERZA GUSTAWA ZINKIEWICZA

1932

O metodach przewidywania pogody. Sprawozd. Dyrekcji Państw. Gimnaz. Męskiego im. Kopernika w Samborze za 1931/1932, Sambor.

1933

Na zdobycie stratosfery. Z bliska i z daleka, I, Lwów.

Najdziksza część Karpat – Gorgany, Z bliska i daleka, 2.

Samoloty nad najwyższym szczytem świata. Z bliska i daleka, 2.

Polskim samolotem na drugą półkulę. Z bliska i daleka, 3.

Majowe przymrozki. Z bliska i z daleka, 3.

Udział Polski w Międzynarodowym Roku Polarnym. Z bliska i daleka, 4.

Amazonia – kraj największych puszczy i największych rzek świata. I Z bliska i daleka, 5/6.

Polski balon nad amerykańskim kontynentem. Z bliska i daleka, 8.

1934

Niezwykłej wielkości trąba powietrzna. Z bliska i daleka, 6.

Największy od 40 lat wylew Nilu. Z bliska i daleka, 6.

Silne trzęsienie ziemi w Albanii. Z bliska i daleka, 6.

Na skrzydłach polskich płatowców ponad Europą i Afryką. Z bliska i daleka, 7/8.

Wahania ciśnienia atmosferycznego w Europie w latach 1910–1919. Instyt. Geofiz. i Meteorol. UJK. komunikat 87. Lwów.

Jak pracujemy w Polsce? Podręcznik... dla VII klasy szkoły podstawowej, Warszawa–Lwów 1935, PWKS (wspólnie z A. Malickim i J. Piętkowskim).

1939

Puławy i okolice. Przewodnik, Puławy PTTK, Oddział w Puławach.

1946

Badania nad wartością rocznego przyrostu drzew dla studiów wahań klimatycznych. Annales UMCS, s. B, I, 6. Lublin.

1948

Przebieg łagodnej zimy 1947/1948 i jej przyczyny. Czas. Geograf. XIX, 1–4.

1949

O parowaniu wody w Puławach w latach 1947–1948. Annales UMCS, s. B, III, 8. Lublin.

Wahania klimatyczne w czasach historycznych na obszarze Europy. Wszechświat, 6.

Zmiany klimatyczne w czasach późniejszych, Wszechświat, 6.

1950

Perturbacje w przezroczystości atmosfery oraz opad pyłu eolicznego w Lubelszczyźnie w kwietniu 1948 roku. Annales UMCS, s. B, IV, 4, Lublin.

1952

Nauka wobec posuchy na Lubelszczyźnie. Problemy, VIII, 2 (wspólnie z B. Dobrzańskim, S. Lewickim, A. Malickim, J. Motyką, J. Parnasem, S. Ziemnickim i Z. Zabielskim).

1953

Zagadnienia oceanizmu i kontynentalizmu klimatu Polski. Annales UMCS, s. B, VI, 1

1954

Zagadnienie kompleksów pogodowych. Annales UMCS, s. B, VI, Lublin, 6.

1955

Meteorologia dla geografów. Łódź–Warszawa, (skrypt).

Romerowska regionalizacja klimatu Polski. Czas. Geograf., XXVI, 1–2.

Częstotliwość występowania gradów w województwie lubelskim w zależności od warunków fizjograficznych. Annales UMCS, s. B, X, 5 (wspólnie z E. Michną) Lublin.

1957

Współczesne zmiany klimatu. Biblioteczka TWP, Warszawa.

1958

Profesor Arctowski – Życie i dzieło. Geografia w szkole, 2.

Résultats des recherches d'ensemble des expéditions scientifiques des années 1954, 1955 et 1957, sur les Leptospiroses. Extrait des Ann. de l'Inst. Pasteur de Tunis, 35. (współautorstwo, praca pod red. J. Parnasa).

Zadania naukowe Międzynarodowego Roku Geofizycznego 1957–1958. Spis wykładów UMCS Lublin.

Warunki klimatyczne panujące w ogniskach przyrodniczych leptospirozy w powiecie Tomaszów Lubelski w latach 1955–1957. Przegl. Epidemiol., 12, 1.

III Międzynarodowy Rok Geofizyczny 1957–1958. Biblioteczka TWP, Warszawa.

The Climatic Conditions prevailing in Natura! Leptospirosis Fod in the District of Tomaszów Lubelski in 1955–1957. Bull. of Higiene, Londyn.

1959

Ergebnisse der in den Jahren 1955, 1956, und 1957 durchgeführten meteorologischen und mikroklimatischen Untersuchungen in der Naturherden der Leptospirose in Kreis Tomaszów Lubelski. Arch. Experim. Veterinarmed., XIII. (wspólnie z H. Sierosławskim) Leipzig.

Henryk Arctowski (1871–1958). Przegl. Geograf., XXXI, 1 (wraz ze 113 pozycjami bibliograficznymi ważniejszych jego prac naukowych).

Zur Leptospiros auf dem Lande in der Lubliner Gegend. Sonderdrucke aus „Arch. Experim. Veterinarmed.“. XIII, (wspólnie z H. Sierosławskim) Leipzig.

Stosunki makro- i mikroklimatyczne obszaru endemii gorączki błotnej powiatu tomaszowskiego. Annales UMCS, s. B, XII, 4, Lublin.

O pracach H. Arctowskiego dotyczących nieciągłości w przebiegach elementów meteorologicznych w czasie i przestrzeni. Acta Geographica Pol., VII, 3–4.

1960

Zarys klimatu Lublina. Annales UMCS, s. B, XIV, 2. (wspólnie z W. Warakomskim) Lublin.

Les travaux de H. Arctowski sur le phénomène de discundnuité dans le cours des éléments météorologiques dans le temps et l'espace. Acta Geophys. Pol., VII, 34.

Les résultats de trois années de recherche sur la correlationcentre la situation météorologique et l'appaition de la leptospirose. Zesz. Probl. Nauki Pol., XIX.

1962

Tennoizodromy Polski. Czas. Geograf., XXXIII, 1.

Typy klimatów na kuli ziemskiej [w:] Geografia Powszechna, I, PWN Warszawa.

1963

Klimat Polesia Lubelskiego [w:] Polesie Lubelskie (materiały z sesji naukowej PT Geograf.), Lublin.

Klimatologia i epidemiologia leptospirozy. Medycyna Wiejska.

1964

O rozkładzie geograficznym zmian usłonecznienia względnego z miesiąca na miesiąc w Polsce. Biul. Lub. Tow. Nauk., E. 3–4, (1963/1964). Lublin.

Wpływ czynników tellurycznych i kosmicznych na wahanie klimatyczne i zmiany pogody. Biul. Lub. Tow. Nauk., E. 3–4, (1963/1964). Lublin.

Usłonecznienie względne Polski. Annales UMCS, s. B, XVII. Lublin.

1967

L'individualité du climat de Pologne. Acta Univ. Debrecinensis de Ludovica Kossuth Nominale, V–VI (1966/1961).

La situation de l'insolation en Pologne. Acta Univ. Debrecinensis de Ludovica Kossuth Nominale, V–VI (1966/1961).

1968

Klimat Padołu Zamojskiego, [w:] Zamość i Zamojszczyzna, Zamość.

1969

Warunki klimatyczne i bioklimatyczne na obszarze Lubelszczyzny dla celów gospodarczych. Biuletyn Lub. Tow. Nauk., D, 9.

1970

Wpływ środowiska geograficznego na występowanie astmy oskrzelowej u dzieci województwa lubelskiego. Materiały Naukowe XVI Ogólnop. Zjazd Pediatrów w Katowicach, (wspólnie z A. Dobrzańską i Z. Zinkiewicz).

1971

O niektórych cechach klimatycznych województwa lubelskiego (w okresie 1951–1969). Biuletyn Lub. Tow. Nauk., D., 12 (wspólnie z A. Zinkiewiczem).

1973

Stosunki klimatyczne województwa lubelskiego. Annales UMCS, s. B, XXVIII, 8. Lublin, (wspólnie z A. Zinkiewiczem).

1975

Atlas klimatyczny województwa lubelskiego 1951–1960. Lub. Tow. Nauk., Lublin (wspólnie z A. Zinkiewiczem).

Summary. Professor Włodzimierz Gustaw Zinkiewicz is generally acknowledged to be the co-ordinator of Lublin Science Centre. Born on September 17, 1904 in Lwów, he was granted the academic degree of Master of Arts in philosophy in the field of geography by the Faculty of Mathematics and Natural Sciences at Jan Kazimierz University in Lwów. During the course of study he was the student of such outstanding geographers as: prof. Eugeniusz Romer and prof. Henryk Arctowski. After graduation prof. Włodzimierz Zinkiewicz worked as a geography teacher at secondary schools. During the Second World War he organized and supervised clandestine teaching at Adam Czartoryski Secondary School in Puławy. After the war prof. Włodzimierz Zinkiewicz started working at Maria Curie-Skłodowska University in Lublin where he was conferred the academic degree of Doctor (Ph.D.) in Natural Sciences and then the degree of Professor. Prof. Włodzimierz Zinkiewicz is considered to be the originator of the following: Meteorological Observatory, The Department of Meteorology and Climatology, the Department of Agrometeorology and Meteorology and Climatology Centre in Lublin. He was also appointed to take up the post of Dean of the Faculty of Biology and Earth Sciences at Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. Prof. Włodzimierz Gustaw Zinkiewicz died on May 9, 1972 in Lublin. The objective of the monograph was to present prof. Zinkiewicz's life as well as scientific, educational and organisational achievements.